

Asia: VN/4118/2019

Lausuntopyyntö parlamentaarisen ohjausryhmän ja asiantuntijatyöryhmän mietinnöstä, luonnos hallituksen esitykseksi avoimuusrekisterilainsäädännöstä, luonnos hallituksen esitykseksi avoimuusrekisterilainsäädännöstä

Lausunnonantajan lausunto

Kannatatteko avoimuusrekisterin perustamista Suomeen?

Kyllä

Mikä esillä olevista kolmesta avoimuusrekisterin soveltamisalavaihtoehdosta tulisi valita (eli mihin tahoihin kohdistuvaa lobbausta ilmoitusvelvollisuuden tulisi koskea)?

Koko valtionhallinto

Yleiset huomiot esityksestä

Journalistiliitto kiittää mahdollisuudesta lausua avoimuusrekisterilainsäädännöstä. Päätöksenteon taustojen avaamisella osana julkisen vallankäytön avoimuutta on olennainen merkitys kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa. Lobbaus on lisääntynyt viime vuosikymmeninä ja tapahtuu suurelta osin julkisuudelta piilossa, mikä on vaikeuttanut muun muassa yleisölle yhteiskunnallista tietoa välittävien journalistien työtä.

Avoimuusrekisterin luominen voi parhaimmillaan lisätä kansalaisten luottamusta päätöksentekoon. Onnistuessaan avoimuusrekisteristä voi tulla toimiva työkalu myös journalisteille.

Suomalaiselle päätöksenteolle ominaisia ovat epämuodolliset ja verkostomaiset yhteistyön muodot. Hierarkiat ovat matalia ja pääsy virkamiesten ja poliittisten päätöksentekijöiden puheille on yleisesti suhteellisen helppoa. Parhaimmillaan tämä tekee päätöksenteosta dynaamista ja joustavaa, mutta pahimmillaan syntyy hyväveliverkostoja ja läpinäkymättömiä sidonnaisuuksia, jopa vaikutusvallan väärinkäyttöä. Samaan aikaan vaikuttajaviestintä ja lobbaaminen ovat ammattimaistuneet.

Suomessa on myös pyörövi-ilmiotä, jossa poliitikot ja erityisavustajat siirtyvät lobbareiksi ja mahdollisesti takaisin poliittisiin tehtäviin. Sekä lobbarien että lobattavien etu onkin, että lobbaaminen tulee nykyistä näkyvämmäksi. Avoimuusrekisteri parantaa poliittisen järjestelmän seurattavuutta, kuten mietintö toteaaakin.

Journalistiliiton näkemyksen mukaan avoimuusrekisterin soveltamisalan tulisi olla laaja. Jos soveltamisalaksi rajattaisiin ainoastaan eduskunta ja ministeriöt, se rajaisi ulkopuolelle merkittäviä hallinnon toimijoita kuten virastot ja julkishallinnolliset laitokset Suomen Pankista Puolustusvoimiin. Myös ehdotettu vaihtoehto, jossa sääntelyn piirissä olisivat eduskunta, ministeriöt ja valtion virastot, jättää sääntelyyn aukkoja. Ehdotetussa muodossa rekisterin ulkopuolelle jäisi koko kuntasektori sekä perustettavat hyvinvointialueet.

Perustettavaa rekisteriä on kehitettävä siihen suuntaan, että myös kunta-ala sekä hyvinvointialueet olisivat rekisterin piirissä.

Yliopistojen asema on niin ikään ratkaistava erikseen, sillä yliopistoja rahoittaa enenevässä määrin yksityinen sektori ja kansalaisten on tärkeää tietää esimerkiksi tutkimusrahoituksen painopisteisiin liittyvästä elinkeinoelämän lobbauksesta.

Mietinnön mukaan ”merkittävää eroa astetta suppeamman soveltamisalan ja laajimman soveltamisalan välillä toimeenpanon laajuuden näkökulmasta ei ole”. Ei siis ole mitään syytä tehdä avoimuusrekisteristä ainoastaan hyvin kapea-alaista instrumenttia.

Rekisteri on rakennettava helppokäyttöiseksi sekä rekisteröintivelvollisille että rekisterin käyttäjille. Mikäli näin toimitaan, ei esityksessä mainittu hallinnollinen taakka ole ongelma. Taakka on sitä suurempi, mitä enemmän toimija lobbaa, jolloin se on oikeassa suhteessa toiminnan laajuuteen nähden.

Suomen Journalistiliitto korostaa myös, että niiden tahojen, jotka käyttävät avoimuusrekisteriä työssään, tulee olla laajasti edustettuina avoimuusrekisterin neuvottelukunnassa. Yksi tällainen taho ovat journalistit.

Oras Tytti
Suomen Journalistiliitto ry